

Τα όρια του συνδικαλισμού και ο θεσμός των λαϊκών συνελεύσεων

Γρηγόρης Τσιλιμαντός

Ο συνδικαλισμός ως προϊόν της ταξικής πάλης και ως οργανωτική δομή των εργαζομένων, ήρθε για να διαχειριστεί ή για να ανατρέψει τις εργασιακές σχέσεις που αναπτύσσονταν σε συνθήκες ανταγωνισμού μέσα στους χώρους δουλειάς. Η πρωταρχική από τα κάτω οργάνωση των εργατών με αιχμή του δόρατος τις συνθήκες εργασίας και την αμοιβή γέννησε πολλές προσδοκίες σ' ολόκληρη την κοινωνία, στο βαθμό και στο μέτρο που αποτελούσαν μαζί με τους αγρότες τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού.

Επειδή όμως ο καπιταλισμός στηρίχθηκε στο νέο υποκείμενο της εκμετάλλευσης, τον εργάτη, τον μετέθεσε στην ατμομηχανή του, υπόδουλο και πρωτεργάτη ταυτόχρονα της επικυριαρχίας του, σε μια πορεία που όπως αποδείχθηκε ούτε λογική είχε, ούτε όρια και φραγμούς. Κι όπου αυτά εμφανίζονταν δεν φείδονταν ούτε σε αίμα ούτε σε τρομοκρατία.

Όμως ο καπιταλισμός δεν στηρίχτηκε στην ωμή βία αλλά στην ικανότητά του να ενσωματώνει και να αφομοιώνει τις ρηγματώσεις του. Η ωμή βία δεν φανέρωνε τη δύναμή του αλλά την αδυναμία του στην ενσωμάτωση και στην αφομοίωση.

Πίσω λοιπόν απ' το παραπέτασμα της βίας ξεδιπλώνεται το ίδιο του το φαντασιακό που φόρτωσε με δυο ιδεολογικά βάρη την πλάτη των εργαζόμενων όσον αφορά το θέμα μας.

Το πρώτο βάρος ήταν η ιδεολογία του μεσσιανισμού, με όλα τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά με «νόμους» ιστορικούς και οικονομικούς και ό,τι αυτό συνεπαγόταν. Βασικός μέντορας αυτού του μεσσιανισμού ήταν ο Μαρξ και ο μαρξισμός που αντικατέστησε τη μεταφυσική της θρησκείας με τη γήινη επιστημονική «αλήθεια»

του κομμουνισμού.

Το δεύτερο βάρος και το πιο ανθεκτικό, αφού το πρώτο στις μέρες μας έχει συντριβεί, ήταν και παραμένει να είναι η ιδεολογία της οικονομίας. Πώς δηλαδή μέσα σ' αυτήν ο καπιταλισμός εκών άκων ανακάλυψε το ΕΙΝΑΙ των ανθρώπινων σχέσεων και της ανθρώπινης ιστορίας. Η οργάνωση της παραγωγής και το παραγόμενο προϊόν αποτέλεσαν αξίες καθ' εαυτές ως υλικές απολήξεις της πραγμάτωσης αυτού του ΕΙΝΑΙ. Το τι σήμαινε αυτό μπορούμε να το δούμε στα χειρόγραφα του '45 του Μαρξ όπου εν ολίγοις καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι εργάτες και κατ' επέκταση οι επαναστάτες δεν πρέπει να χολοσκάνε για την καλύτερη οργάνωση της παραγωγής γιατί αυτήν την έχει ανακαλύψει ο ίδιος ο καπιταλισμός

Εμπράγματο αποτέλεσμα αυτής της θέσης ο Λένιν, που εισάγει τον φορντισμό και την αλυσίδα παραγωγής στα εργοστάσια της νεοσύστατης δικτατορίας του.

Πέρα όμως απ' τον Μαρξ και τους μαρξιστές, αυτό που εισάγεται ως κεντρικός στόχος της ταξικής πάλης των εργατών είναι το ζήτημα της κατοχής των μέσων παραγωγής και του παραγόμενου πλούτου. Η ανάπτυξη όμως των παραγωγικών δυνάμεων αποτέλεσε μονόδρομο και για τον καπιταλιστή και για τον εργάτη. Ας μην ξεχνάμε και την πολλακίς επαναλαμβανόμενη θέση του Μπακούνιν πως συμφωνούσε απόλυτα με το οικονομικό πρόγραμμα του Μαρξ αλλά διαφωνούσε με το πολιτικό. Ήταν η εποχή που οι επιστημονικές ανακαλύψεις και η βιομηχανική ανάπτυξη, πρώιμο στάδιο της τεχνοεπιστήμης, έδειχναν να αποτελούν τους βασικούς άξονες για το πέρασμα απ' την εποχή της σπάνης στην εποχή της αφθονίας. Η ένδυση, η επικοινωνία, η μετακίνηση, οι μεταφορές, η διατροφή με νέα προϊόντα μαζί με την εκμηχάνιση αποτέλεσαν τους μεγάλους πυλώνες της καπιταλιστικής ανάπτυξης και την πρώτη μεγάλη καμπάνια διάδοσής του.

Σ' αυτήν τη φάση, η επαναστατική εκδοχή του συνδικαλισμού έθετε άμεσα το ζήτημα ελέγχου και κατοχής των εργοστασίων και της γης καθώς και του παραγόμενου πλούτου που οικειοποιούνταν

ληστρικά οι κεφαλαιοκράτες.

Όλες οι εξεγέρσεις και οι επαναστάσεις οδηγούσαν στην πόρτα του εργοστασίου. Από μέσα το αφεντικό για να αμυνθεί κι απ' έξω ο εργάτης για να το καταλάβει. Η τελευταία επανάσταση πριν το '50, η Ισπανική, έχοντας σαν πολιορκητικό κριό τον αναρχοσυνδικαλισμό, αποτέλεσε την εσχατιά των εργατικών διεκδικήσεων με την αυτοδιεύθυνση της παραγωγής για λογαριασμό ολόκληρης της κοινωνίας.

Μετά τον πόλεμο, ο καπιταλισμός αφού ανανέωσε την αναγκαιότητά του για να αποκατασταθούν οι μεγάλες καταστροφές που ο ίδιος προκάλεσε υπογράφοντας νέο κοινωνικό συμβόλαιο με πραγματικές αυξήσεις, κοινωνική ασφάλιση, συντάξεις, συλλογικές συμβάσεις εργασίας κ.λπ., αναζητά άλλους τρόπους αντιμετώπισης των εργατικών διεκδικήσεων. Ό,τι δεν μπόρεσε να κάνει μέσα στους χώρους δουλείας το έκανε έξω απ αυτούς. Ό,τι δηλαδή δεν μπόρεσε να κάνει με τις μηχανές προκειμένου να μειώσει την ισχύ της εργατικής δύναμης, το έκανε με το εμπόρευμα ανοίγοντας νέους κύκλους και νέες θέσεις εργασίας για την κάλυψη των τεχνικών αναγκών που αυτό δημιουργούσε. Ο εργαζόμενος μετατρέπεται σε καταναλωτή και η ένταση των υπηρεσιών που μεσολαβούν για τη διάθεση του εμπορεύματος γιγαντώνεται.

Η καταναλωτική φρενίτιδα είχε τρεις ουσιώδεις συνέπειες. Πρώτον, την ενσωμάτωση του συνόλου του πληθυσμού στη λογική του εμπορεύματος που δημιουργεί εφήμερα και εναλλασσόμενα στυλ ζωής. Η ιδιομορφία αυτών των στυλ είναι πως παύει το παραγόμενο προϊόν να υποστηρίζει την ανάγκη του ανθρώπου και είναι ο άνθρωπος που καλείται να υποστηρίξει τις ανάγκες του εμπορεύματος. Δεύτερον, την υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων για τις ανάγκες μιας δήθεν ανάπτυξης που αποτιμάται σε τεράστιες οικολογικές καταστροφές, σε κατασπατάληση ενέργειας και σε συσσώρευση απίθανου όγκου σκουπιδιών. Να γιατί σήμερα δεν ξέρουμε τι να κάνουμε με το λιώσιμο των πάγων, την τρύπα του όζοντος, να γιατί οι χωματερές πλημμυρίζουν, να γιατί ερημώνονται περιοχές γύρω απ τα ενεργειακά εργοστάσια, να

γιατί οι υδάτινοι πόροι εξαντλούνται με εκθετικούς ρυθμούς. Αν σ' αυτό προσθέσουμε την καταστροφή της γεωργίας και τον διατροφικό εφιάλτη που ακολούθησε, το τοπίο γίνεται ακόμη πιο Αποκαλυπτικό.

Τρίτον, την αυξανόμενη ιδιώτευση ως αναγκαία και ικανή συνθήκη εξάπλωσης του εμπορεύματος που σε ατομικό επίπεδο οδήγησε σε προσωπικές φωλιές από πράγματα άχρηστα στην πλειονότητά τους, στο δε συλλογικό οδήγησε στη γενικευμένη συντεχνία, στην αποδόμηση της κοινωνικής αλληλεγγύης και στους χώρους της εργασίας στην αποτελμάτωση της αλληλεγγύης των εργαζόμενων μεταξύ τους.

Το να πούμε ότι για όλα τα παραπάνω ευθύνεται, στο βαθμό που την αφορά, η ξεπουλημένη γραφειοκρατική ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος, λέμε μια κοινοτοπία, έναν αφορισμό χωρίς να αντιλαμβανόμαστε τις μεγάλες ανατροπές των τελευταίων πενήντα χρόνων.

Οι δύο εκδοχές του συνδικαλισμού (ρεφορμιστικός-επαναστατικός) στηρίζονται πάνω στους ίδιους βασικούς άξονες που έχουν να κάνουν με τη συμμετοχή των εργαζομένων στην παραγωγική διαδικασία και στη συμμετοχή τους στο παραγόμενο προϊόν. Οι μεν ρεφορμιστές διαπραγματεύονται τα ελάχιστα αναπαράγοντας την εκμετάλλευση, οι δε επαναστάτες τα θέλουν όλα για όλους καταργώντας την εκμετάλλευση.

Αυτό που δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν και οι δύο και κυρίως ο δεύτερος, ήταν το γεγονός πως τα προβλήματα μέσα στους χώρους δουλειάς μεταφέρονταν με μεγαλύτερη βαρύτητα έξω απ'αυτούς. Δεν αντιλαμβάνονταν δηλαδή πως πρόβλημα δεν ήταν μόνο οι συνθήκες εργασίας, η αμοιβή, η συμμετοχή και η κατοχή των μέσων παραγωγής, αλλά πρόβλημα γινόταν όλο και πιο έντονα η ίδια η εργασία, το προϊόν της οποίας είχε τεράστιες κοινωνικές επιπτώσεις.

Όποιος επιμένει στο συνδικαλισμό πρέπει να απαντήσει σε δυο καίρια ερωτήματα. Τι σημαίνει τα εργοστάσια να πάρουν οι

εργάτες και τι σημαίνει επαναοικειοποίηση του παραγόμενου πλούτου; Σήμερα δεν έχουμε να κάνουμε μ' αυτό. Η παραγωγή και το παραγόμενο προϊόν είναι σε έντονη και ανθιστάμενη αμφισβήτηση. Η πιο σκληρή κριτική ενάντια στον καπιταλισμό δεν προέρχεται μέσα απ' τους χώρους δουλειάς αλλά έξω απ' αυτούς, από κινήσεις πολιτών που συσπειρώνονται όχι στη βάση της εργασίας αλλά στη βάση των αμφίβολων ή καταστρεπτικών της συνεπειών. Η ίδια η «ανάπτυξη» έχει μπει στο στόχαστρο της κριτικής με οδομαχίες. Ο παραγόμενος πλούτος γίνεται όλο και περισσότερο παραγόμενη σαβούρα και η αντίστοιχη βιομηχανική μονάδα όχι ανάσα για την περιοχή αλλά μπόχα. Τι είδους λοιπόν αυτοδιεύθυνση μπορεί να γίνει στα εργοστάσια λιπασμάτων, στα εργοστάσια καύσης στους ΧΥΤΑ, στα μεταλλεία χρυσού στην Χαλκιδική, στο φράγμα του Αχελώου στο ύψος της εκτροπής, στα πυρηνικά εργοστάσια, στις μονάδες του λιθάνθρακα; Τι είδους πλούτος είναι τα προϊόντα της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής που πρέπει να οικειοποιηθούμε αβλεπί και απνευστί, όταν τα διατροφικά σκάνδαλα διαδέχονται το ένα το άλλο; Σήμερα οι παραγωγικές μονάδες και τα προϊόντα τους δεν είναι αντικείμενα κατοχής και χρήσης αλλά αντικείμενα κοινωνικής διαβούλευσης για τη χρησιμότητά τους. Κι όταν η απόφαση είναι αρνητική, δύο είναι οι συνήθως και μονίμως απόντες: τα αφεντικά και οι εργαζόμενοι. Είναι τυχαίο άραγε που σ' όλες τις κινήσεις ενάντια στα αποτελέσματα της εργασίας απουσιάζουν παντελώς τα σωματεία; Η μήπως είναι τυχαίο που οι πλατείες δεν ήθελαν την παρουσία των σωματείων ούτε ζωγραφιστή; Για το τι συνέβαινε με την ανακύκλωση και στους Ταγαράδες τόσα χρόνια, οι εργαζόμενοι στους ΟΤΑ το γνώριζαν καλύτερα απ' τον καθένα, όμως οι κινητοποιήσεις ήρθαν απ' τους κατοίκους των γύρω περιοχών, ακόμα και τις πληροφορίες τις συνέλεξαν έξω απ τον χώρο εργασίας κι όχι μέσα απ' αυτόν.

Σήμερα η αμφισβήτηση του συνδικαλισμού ακολουθεί την ίδια διαδρομή, όχι μ' αυτή των απαξιωμένων γραφειοκρατών του, αλλά με κάτι πολύ πιο βαθύ, με την αμφισβήτηση της ίδιας της εργασίας. Τώρα απαιτείται ο επανακαθορισμός της όχι σαν σχέση εργάτη-εργοδότη, αλλά ως συνολική κοινωνική σχέση. Αν το

παραγόμενο προϊόν είναι κοινωνικό τότε τα ερωτήματα δεν μπορεί να τα θέσει και δεν μπορεί να τα λύσει κανείς άλλος πέρα απ' την ίδια την κοινωνία.

Ο συνδικαλισμός σήμερα δεν μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό του κοινωνικού μετασχηματισμού, όχι μόνο γιατί κυριαρχεί ο ρεφορμισμός, η συντεχνία, η γραφειοκρατία, το ξεπούλημα και η καρέκλα, αλλά γιατί από μόνος του δεν μπορεί να απαντήσει και δεν μπορεί να λύσει τα μεγάλα ζητήματα που εγείρουν η ίδια η εργασία και το παραγόμενο προϊόν. Στο παράδειγμα της υγείας, όλοι οι συνδικαλιστές, ριζοσπάστες και μη, συμφωνούν για περισσότερα νοσοκομεία, περισσότερους γιατρούς και νοσοκόμες για καλύτερες υπηρεσίες υγείας. Όμως ιδιαίτερα στον δυτικό κόσμο τα υπάρχοντα νοσοκομεία θα περίσσευαν αν άλλαζε η ποιότητα της διατροφής και του περιβάλλοντος. Τούτα δω όμως προϋποθέτουν ριζική αλλαγή της γεωργίας, ριζική αλλαγή στη μετακίνηση και ριζική αλλαγή στην εγκατάσταση των βιομηχανικών μονάδων. Αυτό σημαίνει πραγματική πρόληψη κι όχι κάθε τρεις και λίγο τσεκ-απ και δίαιτα. Ή θα απαντήσουμε στο ζήτημα της υγείας ως κοινωνία ή θα συνδικαλίζουμε τον φαύλο κύκλο της.

Οι πλατείες άνοιξαν το δρόμο για τη μεγάλη κοινωνική διαβούλευση, η οποία χωρίς την άμεση δημοκρατία θα ήταν μια κακόγουστη επανάληψη της συνδικαλιστικής, κομματικής και κοινοβουλευτικής φάρσας. Μπορούμε να τον διαβούμε αρκεί να τον περπατήσουμε.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 2